

2. De omgeving

Introductie

Kinderen zijn voortdurend bezig met hun relatie met hun omgeving, de wereld om zich heen. Hoe is hun reactie daarop? Hoe is hun verstandhouding met mensen en dingen om hen heen? Wat gebeurt er binnen en buiten? Kinderen bouwen hun identiteit – wie en wat ze zijn – op verschillende manieren op. Dat doen ze door relaties te leggen; met ouders, broertjes of zusjes, familieleden, pedagogisch medewerkers, de natuur, de cultuur, de gemeenschap en de hele omgeving.

Wat is 'de natuur'

De buitenspeelplaats bij jouw kinderopvang of peuterspeelzaal is het begin van die buitenomgeving. Maar is alles wat buiten is ook natuur? Is een omgeving die bestaat uit stenen muren ook natuur? Hoe zit dat dan als je als kind in een stad woont, waar asfalt en stenen de overhand hebben?

Het weer

Buiten ervaar je regen en wind, kou en warmte. Hoe koud of warm ligt aan het weer. Hoort het weer eigenlijk ook tot de natuur? Bij natuur denk je misschien eerst aan planten en aan dieren. Maar natuur is ook regen en wind, de kringloop, en nog veel meer. Daarom spreken we van:

- levende natuur: dat is alles wat kan gaan leven, wat leeft of wat geleefd heeft (dus ook een afgefallen blad);
- levenloze natuur: dat is alles wat buiten is, maar wat niet kan leven en ook nooit geleefd heeft. Een steen zal nooit kunnen leven. Net als grond, wind, water of temperatuur.

Tip: Speelse geheugentraining

Doe een voelspel met verschillende materialen uit de natuur (stenen, dennenappels, blaadjes, takjes) die qua structuur verschillend aanvoelen. Benoem de verschillende voorwerpen en laat ze goed zien. Blinddoek een van de kinderen en geef het voorwerp uit de natuur in zijn of haar handen om het te voelen. Het kind moet raden **wat het is**. (Uit: Speelscheurkalender voor de buitenschoolse en tussenschoolse opvang, 2009, BV uitgeverij SWP Amsterdam.)

Buiten ervaar je het weer. Dat leidt tot verschillende activiteiten in verschillende seizoenen. Als er bomen, planten, dieren, zand en water in de buitenruimte zijn, is er wat te beleven. Dan kunnen kinderen zich verstoppen, rondrennen over paadjes, klimmen, verzamelen en gaten graven. Maar ook rust vinden en dromen.

Tip: Het bosgeheugenspel

Verzamel samen met de kinderen materialen die rond bomen te vinden zijn. Van iedere soort twee. Dus bijvoorbeeld twee dennenappels, twee noten of twee veren. Zoek minstens tien verschillende dingen. Verstop voor het spel alle vondsten onder bekertjes en schuif ze goed door elkaar. De spelregels zijn als bij memory: Zoek de twee eikels, de twee blaadjes, etc. Waar lagen ze? Wie heeft er veel goed?

Ben jij (g)een natuurmens?

Wat als het opkweken van rupsen en het uitpluizen van uilenballen niet jouw ding is? Als je niet houdt van kou en regen, wind en hagel? Dat kan natuurlijk. Maar in de natuur gaat het over zoveel meer dan alleen uilenballen en rupsen. Het gaat ook over zon en schaduw, sneeuwballen maken, schaatsen als het vriest en spetteren in een regenbui. Over het bekijken van vogels, vlinders en prachtige bladeren.

Bedenk dat dingen die kinderen buiten zien en die ze niet meteen thuis kunt brengen hun verwondering wekken. Ze stimuleren hun verbeeldingskracht. Doordat ze oplossingen moet zoeken worden ze creatief en doordat ze goed om zich heen kijken, ontwikkelen ze gevoel voor schoonheid. Geef kinderen de tijd en de gelegenheid om te spelen; ze leren zich zo in te leven in dieren en ze leren planten te waarderen en te beschermen.

Tip: Speel in op de gelegenheid

Maak gebruik van de weersomstandigheden, ook al heb je ze niet voorzien. Regen, sneeuw, harde wind? Doe er iets mee, samen met de kinderen! Leun samen tegen de wind, vang de regen op in je hand, speel met de sneeuw, smelt het ijs, bouw een iglo. Net als allerlei andere bijzondere gelegenheden aanleiding zijn tot een activiteit met kinderen: de geboorte van jonge dieren, reparaties aan speelgoed en aan het gebouw, kleine werkzaamheden, het weer. Samen met de kinderen kun je van alles doen. Zij observeren, jij stelt vragen. Soms kun je ze een handje helpen door ze gereedschappen te geven en ze te helpen die te gebruiken.

Regen en kou? Geen probleem!

Kinderen smelten niet als het regent. Laat ze gewoon buiten spelen. Veel jonge kinderen doen dat het liefste. Ze hebben veel minder last van slecht weer dan volwassenen.

Op gure, koude dagen vinden veel pedagogisch medewerkers het vaak, zeker voor baby's, te koud. Als je ze niet warm genoeg aankleedt klopt dat ook. Maar in Zweden gaan baby's zelfs met min tien graden Celsius naar buiten. Daar hebben ze speciale warme pakjes voor. Schaf als kindercentrum of peuterspeelzaal bijvoorbeeld skipakjes aan die je in een verwarmingskast laat drogen. Of leg de baby's in een dikke slaapzak in een hangmatje. Buiten slapen is heel gezond. Kinderen moeten natuurlijk, net als in Zweden, wel goed aangekleed zijn, want als ze het té koud krijgen, vinden ze er niks meer aan.

Voorbeeld: Het stortregent buiten en het is zomers warm. Er liggen plassen op de speelplaats. Een groep peuters wil naar buiten. Een pedagogisch medewerker neemt een aantal vuilniszakken en knipt er mouwloze 'jassen' van. De schoenen gaan uit. Vrolijk steken de peuters hun tong uit en proeven de regen. Lachend stampen ze om het hardst in de plassen.

Kleed je ook zelf goed aan

Niets is vervelender dan koude voeten. Zeker in de winter zijn warme schoenen of laarzen met dikke zolen een voorwaarde om het buiten aangenaam te hebben. Maar wist je dat je de meeste warmte verliest via je hoofd? Doe daarom bij koude voeten en handen als eerste een warme muts op. Een regen- en winddichte jas en broek maken het verblijf buiten een stuk prettiger. In Noorwegen en Schotland, waar ze veel meer regen en kou hebben, dragen de pedagogisch medewerkers vaak een extra broek als ze naar buiten gaan.

- Zorg aan het einde voor een creatieve activiteit met het gevonden materiaal of laat kinderen er lekker mee spelen (bewerken, vervoeren, verstoppen, fantaseren).

Tip 2: Ijskoud buiten spelen

Hoe leuk is vriezen? Organiseer een dag met als thema 'ijs, en ijskoud'. Tijdens zo'n dag staat alles in het teken van vorst. Je kunt daar veel leuks mee doen. Doe mutsen en wantjes aan!

- Bekijk met de kinderen een bevroren plas op straat. Laat ze erop glijden en stampen tot het ijs breekt.
- Vries samen allerlei dingen in. Een poppetje of een autootje kun je mooi in water invriezen en later weer ontdooien. Je kunt ook een traktatie in water invriezen.
- Bevries een liter water tot een groot blok en ga er samen een mooie sculptuur uit hakken.
- Voor baby's en dreumesen: Doe een paar ijsklontjes in een bak met water en laat ze ervaren hoe dat smelt en aanvoelt.
- Maak mooie vriesvormen. Vries limonade of yoghurt in met behulp van een beertje, een ijsblokjesplateau met leuke vormen, een ronde pot of een vierkant doosje. Warm de vormen even op met warm water voor je de bevroren limonadetoren of yoghurtblokjes op een kleurig bordje omkeert.

Voorbeeld: Buiten-bso

In Nijmegen richtte Struin in 2007 een natuur-bso op. Hun uitgangspunt is dat de natuur alle ontwikkelingsmogelijkheden biedt die maar denkbaar zijn. Ze keken eerst heel goed naar voorbeelden in Scandinavië en Duitsland. Men is momenteel bezig om naast een bso ook een peutergroep in te richten. Want, zeggen zij, hoe jonger de leeftijd, hoe beter kinderen een band met de natuur op kunnen bouwen!

Zomer en winter blijven de kinderen bij Struin buiten. Ook als het slecht weer is. Slecht weer bestaat niet, slechte kleding wel! (Noors motto.) Want als het regent valt er nog steeds genoeg te beleven. Ze hebben vaste buitenspeelplekken, met mogelijkheden die geen tuin of park kan bieden. Op die plekken staan twee ruime pipowagens om bij extreme weersomstandigheden in te kunnen schuilen. De kinderen worden daar naar leeftijd in groepjes verdeeld. Elk groepje maakt een keuze uit enkele activiteiten, draagt zelf iets aan of mag kiezen voor vrij spelen. Kleuters stellen bijvoorbeeld voor om een slakkeneiland te maken. Dan maken ze samen een minilandschap en zoeken daar de nodige slakken voor.

Speeltoestellen

Denk jij bij buitenspeeltoestellen aan schommels, wippen, glijbanen en klimconstructies? Vaak zijn buitenruimtes ingericht met tegels, kunstgras en plastic speeltoestellen. Daardoor laten ze weinig over aan de fantasie en de verbeelding van kinderen. De natuur biedt daarvoor juist heel veel mogelijkheden. Mogelijkheden waarmee kinderen hun bewegingen op een heel wat spontanere, fantasierijkere en meer eigen manier in kunnen vullen. Wat dacht je bijvoorbeeld van een nest-schommel? Zo'n schommel kun je ophangen aan stevige wilgenstammen onder een wilgendak. Het geeft de geborgenheid van een nest en is gevaarloos in volle beweging.

Rollen en wippen kunnen kinderen met los materiaal in de vorm van korte en lange boomstammen. Op een oud stuk zeil of tapijt kun je een helling afglijden. Op een halfopen, stevig plastic vat kun je langs een steile helling naar beneden roetsjen. Vaak zie je een standaard metalen of houten constructie als speeltoestel dat tientallen jaren blijft staan. Dat is vaak saai. Klimwanden, klimtorens en klimrotsen houden zowel het lichaam als de geest in beweging.

Starten

Een goed begin zou kunnen zijn dat je een schaal met fruit op tafel zet. Wat is het voor fruit? Waar komt het vandaan? Hoe smaakt, ruikt en voelt het? Hetzelfde kun je doen met verse bloemen en mooie planten. Zet een cd op met vogelgeluiden: Wat hoor je? Waar kun je dat horen? Is het hard of zacht? Een mooie poster van dieren of een boek waar bomen en bloemen of dieren in staan, het zijn allemaal middelen om de natuur onder de aandacht te brengen.

Vierseizoenbak

Begin gemakkelijk, begin simpel. Eerder hadden we het al over een bloemenbak voor de allerkleinsten, maar met de bso kun je de kinderen veel meer zelf laten doen. Samen poten, planten, zaaien en oogsten is fijn om met kinderen te doen. Kinderen leren er door samen te werken en ergens zorg aan te besteden; iets wat je zelf hebt vertoeteld, vertrap je niet zo gauw.

Tip: Vierseizoenbak bouwen met de bso

Een leuke uitdaging: bouw een bloembak die (bijna) het HELE jaar door bloeit! Het kan een echte bloemenbak zijn of een bloemperkje, maar ook een complete bloementuin.

- Laat de kinderen eerst op internet verschillende bloemensoorten en hun bloeitijd opzoeken. (Tulpen bloeien bijvoorbeeld in april, azalea's in mei en juni en op sommige rozen moet je wachten tot de zomer.)
- Vraag het management een bescheiden budget voor het kopen van bollen en zaadjes.
- Geef de kinderen een schop en een harkje.
- Verdeel ze in groepjes.
- Geef ze elk een stukje grond dat ze mogen afzetten met een hekje, een stukje gaas of een bloembak.
- Ga met ze aan de slag.
- Je kunt er ook een competitie van maken. Wie bouwt de beste bloembak?
- Houd de hele zomer bij wat er in elk bak bloeit en maak foto's.
- Beloon aan het einde van het jaar de kinderen met de BBB: de Beste BloemBak.

Mogelijkheden met bloemen

Planten en bloemen horen er echt bij. Hieronder zie je een paar mogelijkheden. Geniet van bloemen!

- Sorteren (kleur, vorm, grootte).
- Drogen (tussen telefoonboek, later ergens opplakken).
- Boeketten maken. (Zet zoveel mogelijk iedere dag bloemen op tafel.)
- Ruiken! Mmm!
- Voelen ('au', of 'lekker zacht').
- Poten (zelf in de grond zetten).
- Proeven (sommige bloemen kun je eten).
- Zaaian (en kijken wat er uit komt).
- Teken (natuurlijk!).
- Uitbeelden (bloemen in de wind, in de regen).